

UILLIAM SHEKSPIR: INGLIZ ADABIYOTI VA JAHON MADANIYATIDAGI BUYUK SIYMO

Rametullaeva Kamila Nietullaevna

Ingliz tili filologiyasi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. *Mazkur ilmiy maqolada Uilliam Shekspir (1564–1616) hayoti, ijodiy faoliyati, dramaturgiya va poeziya rivojiga qoʻshgan ulkan hissasi tahlil qilinadi. Shekspir asarlari komediya, tragediya va tarixiy dramalarda insoniyatning abadiy muammolarini yoritib, adabiyotda yangi bosqich yaratganligi yoritilgan. Uning asarlarida inson ruhiyati, ijtimoiy munosabatlar va siyosiy jarayonlarning oʻziga xos badiiy talqini ilmiy nuqtai nazardan koʻrib chiqiladi. Maqola yakunida Shekspirning jahon adabiyotidagi oʻrni va bugungi davr uchun dolzarbligi asoslab berilgan.*

Kalit soʻzlar: *Shekspir, dramaturgiya, tragediya, komediya, tarixiy drama, inson psixologiyasi, ingliz Uygʻonish davri.*

Ingliz Uygʻonish davrining eng buyuk vakili Uilliam Shekspir (1564–1616) jahon adabiyoti va dramaturgiyasi tarixida oʻchmas iz qoldirgan ijodkor sifatida tanilgan. Uning nomi bugungi kunda ham sanʼat, adabiyot va falsafada universal tushunchaga aylangan. Shekspir asarlari orqali insoniyatning eng muhim muammolari – sevgi, sadoqat, xiyonat, hokimiyat, adolat, ezgulik va yovuzlik, insoniy zaiflik va ruhiy kuch haqida chuqur falsafiy mushohadalar berilgan.

Shekspir dramaturgiyasi nafaqat oʻz davrining ijtimoiy-siyosiy hayotini ifoda etdi, balki inson ruhiyatining eng nozik qirralarini ham yoritib berdi. Uning asarlari bugungi kunda ham dunyoning barcha teatr sahnalarida muntazam qoʻyilmoqda. Shu jihatdan Shekspirning ijodi nafaqat adabiy, balki madaniy, siyosiy va falsafiy meros sifatida ham bebaho ahamiyat kasb etadi.

Shekspir 1564-yil 23-aprelda Angliyaning Stratford-upon-Avon shahrida dunyoga keldi. U oddiy oilada voyaga yetdi, maktabda lotin tili va klassik adabiyotdan boshlangʻich bilimlar oldi, biroq oliy taʼlim olmagan. Yoshligida u oilaviy hayot qurib, uch farzandli boʻlgan. 1580-yillar oxirida Londonga koʻchib, aktyorlik va dramaturgiya faoliyatini boshladi.

Shekspirning dastlabki asarlari 1590-yillarda yaratilgan boʻlib, u tez orada “Lord Chamberlain’s Men” teatr truppasining yetakchi dramaturgiga aylandi. 1613-yilgacha u asosan Londonda yashab ijod qildi, keyin esa vatani Stratfordga qaytib, umrining soʻnggi yillarini oʻsha yerda oʻtkazdi.

Shekspir ijodining ilk davrida koʻplab komediyalar yaratgan. Ularning asosiy mavzusi sevgi, tasodifiy sarguzashtlar, oʻzaro tushunmovchilik va hazil-

mutoyibadir. Shekspir komediyalarida hayotiy voqealar, real insoniy munosabatlar bilan birga sehr va mo'jiza unsurlari ham ko'rinadi.

Masalan: "A Midsummer Night's Dream" (1595) – sehrli ormon manzaralari orqali insoniy ehtiros va sevgi munosabatlari tasvirlanadi.

"Twelfth Night" (1602) – yashirin sevgi va tasodifiylik asosida rivojlangan komediya.

"Much Ado About Nothing" (1598) – ishonch va shubha, sevgi va rashkning komedik talqini.

Bu asarlarida Shekspir insoniy his-tuyg'ularni yengil ohangda, lekin chuqur falsafiy ma'noda tasvirlaydi.

Shekspir tragediyalari jahon adabiyotining cho'qqisidir. U inson ruhiyatidagi ichki ziddiyatlarni, hokimiyat, rashk, xiyonat kabi omillarni chuqur ochib bergan.

"Hamlet" (1601) – shaxsiy qaror va ikkilanish, adolat va qasos muammosi. Hamlet obrazi insoniyat tarixidagi eng murakkab psixologik qahramonlardan biridir.

"Othello" (1604) – rashk, ishonchsizlik va xiyonat oqibatida kelib chiqqan fojea.

"Macbeth" (1606) – hokimiyat va ochko'zlikning insoniy halokatga olib kelishi.

"King Lear" (1606) – ota va farzand munosabatlari, insoniy xiyonat va fojea.

Bu asarlar nafaqat voqealar rivoji, balki obrazlarning ruhiy kechinmalari, ichki qarama-qarshiliklari bilan ham adabiyot tarixida muhim o'rin tutadi.

Shekspir tarixiy dramalari orqali ingliz qirollik tarixi va siyosiy hayotini yoritgan. "Henry IV", "Richard III", "Henry V" kabi asarlar hokimiyat uchun kurash, siyosiy mas'uliyat va xalq taqdiri haqida chuqur falsafiy mulohazalarni o'z ichiga oladi.

Bu asarlar Shekspirni faqat adib emas, balki tarixiy voqealarni badiiy talqin qiluvchi ijodkor sifatida ham mashhur qildi.

Shekspirning ijodiy merosida 154 ta sonet ham muhim o'rin egallaydi. Ular sevgi, vaqt, go'zallik va abadiyat mavzulariga bag'ishlangan. Shekspir sonetlari ingliz lirikasining eng yuksak cho'qqilaridan biri hisoblanadi.

Shekspir asarlari deyarli barcha tillarga tarjima qilingan va dunyoning barcha teatrlarida muntazam sahnalashtirilib kelmoqda. U ingliz tilining boyishini ta'minlab, yuzlab yangi so'z va iboralarni umumxalq nutqiga olib kirdi.

Zamonaviy adabiyot va san'atda Shekspir mavzulari turli talqinlarda davom etmoqda. Bugungi kunda ham uning asarlarida ko'tarilgan muammolar

– hokimiyat, insoniy ehtiroslar va adolat masalalari o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan.

Umumlshtirib aytganda, Uilliam Shekspir jahon adabiyoti tarixida buyuk siymo sifatida o‘z o‘rnini mustahkam egallagan. Uning komediyalari insoniy munosabatlarning quvonchli tomonlarini, tragediyalari insoniy ehtiros va zaifliklarni, tarixiy dramalari esa hokimiyat va siyosat mohiyatini yoritadi. Shekspir inson ruhiyatini teran tahlil qilgan, uni sahna orqali badiiy talqin qilgan ulug‘ dramaturgdir.

Bugungi kunda Shekspir asarlari nafaqat adabiyotshunoslik, balki falsafa, tarix, sotsiologiya va teatrshunoslik uchun ham muhim manba bo‘lib xizmat qilmoqda. Shu bois Shekspir ijodi insoniyat madaniy merosining ajralmas qismi sifatida qadrlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bradley, A. C. Shakespearean Tragedy. London: Macmillan, 1904.
2. Greenblatt, S. Will in the World: How Shakespeare Became Shakespeare. New York: W. W. Norton, 2004.
3. Wells, S., & Stanton, S. The Cambridge Companion to Shakespeare Studies. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
4. Bloom, H. Shakespeare: The Invention of the Human. New York: Riverhead Books, 1998.
5. Shekspir, U. Macbeth. London: First Folio, 1623.
6. Kastan, D. S. Shakespeare and the Book. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.